

تأثیر توافقی نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران

حمید صرفی^۱

چکیده

امنیت غذایی، به عنوان یکی از ارکان اساسی توسعه پایدار، در عصر جهانی شدن با چالش‌های جدیدی روبرو شده است. توافقی نامه‌های تجاری بین‌المللی، به‌ویژه آن‌هایی که توسط بلوک‌های اقتصادی قدرتمندی چون اتحادیه اروپا منعقد می‌شوند، می‌توانند تأثیرات عمیقی بر بازارهای جهانی مواد غذایی و به تبع آن، امنیت غذایی کشورهای ثالث داشته باشند. در این راستا، مسئله اصلی این پژوهش، بررسی چگونگی تأثیرگذاری توافقی نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران است. هدف این مطالعه، تحلیل جامع مکانیسم‌های تأثیرگذاری این توافقی نامه‌ها بر شاخص‌های امنیت غذایی ایران و ارائه راهکارهایی برای بهبود وضعیت امنیت غذایی کشور در چارچوب رژیم‌های تجاری موجود است. این پژوهش با بهره‌گیری از نظریه رژیم‌های بین‌المللی به عنوان چارچوب نظری، و با استفاده از روش تحلیل اسناد، تحلیل گفتمان و تحلیل محتوای کیفی به بررسی موضوع می‌پردازد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که توافقی نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا از طریق تغییر در قیمت‌های جهانی مواد غذایی، الگوهای تجاری، استانداردهای کیفی و ایمنی غذایی، و اثرات اقتصاد کلان، بر امنیت غذایی ایران تأثیر می‌گذارند. گشودگی تجاری می‌تواند ضمن بهبود دسترسی به مواد غذایی و کاهش قیمت‌ها، چالش‌هایی را نیز برای تولیدکنندگان داخلی ایجاد کند. نقش سازمان‌های بین‌المللی در شکل‌دهی به رژیم‌های تجاری و امنیت غذایی نیز مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش راهکارهایی برای بهبود امنیت غذایی ایران در چارچوب رژیم‌های تجاری موجود ارائه می‌دهد، از جمله تقویت دیپلماسی تجاری، بهبود زیرساخت‌ها، ارتقای استانداردها و توسعه مکانیسم‌های حمایتی هدفمند. این پژوهش بر ضرورت اتخاذ رویکردی جامع و چندبعدی در سیاست‌گذاری امنیت غذایی تأکید می‌کند، با این استدلال که در دنیای به هم پیوسته کنونی، امنیت غذایی یک کشور را نمی‌توان جدا از روندهای جهانی و رژیم‌های بین‌المللی حاکم بر تجارت مورد بررسی قرار داد.

مقدمه

امنیت غذایی یکی از چالش‌های اساسی جهان امروز است که با افزایش جمعیت و تغییرات اقلیمی اهمیت بیشتری یافته است (Wheeler & Von Braun, 2013). در این میان، توافقی نامه‌های تجاری بین‌المللی نقش مهمی در شکل‌دهی به وضعیت امنیت غذایی کشورها ایفا می‌کنند. اتحادیه اروپا به عنوان یکی از بزرگترین بازیگران تجارت جهانی، از طریق توافقی نامه‌های تجاری خود، تأثیر قابل توجهی بر بازارهای جهانی محصولات کشاورزی و غذایی دارد (Matthews, 2014). ایران، به عنوان یک کشور در حال توسعه با اقتصادی در حال گذار، در تلاش برای بهبود امنیت غذایی خود است. روابط تجاری ایران با اتحادیه اروپا، علیرغم فراز و نشیب‌های سیاسی، همواره از اهمیت استراتژیک برخوردار بوده است. تأثیر توافقی نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران موضوعی پیچیده و چند بعدی است که نیازمند

^۱ دانش آموخته کارشناسی ارشد مطالعات اروپا از دانشگاه تهران

بررسی دقیق است (Biniaz & Mohamadi, 2018). نظریه رژیم‌های بین‌المللی چارچوب مفیدی برای درک این روابط پیچیده فراهم می‌کند. این نظریه بر نقش نهادها، قواعد و هنجارهای بین‌المللی در شکل‌دهی به رفتار کشورها تأکید دارد (Hasenclever, 1997). در زمینه تجارت کشاورزی و امنیت غذایی، رژیم‌های بین‌المللی شامل قوانین سازمان تجارت جهانی، سیاست‌های مشترک کشاورزی اتحادیه اروپا و توافق‌نامه‌های دوجانبه می‌شوند (Daugbjerg & Swinbank, 2009). این مطالعه به دنبال پاسخ به این سؤال اصلی است که توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا چه تأثیری بر امنیت غذایی ایران داشته‌اند. برای پاسخ به این سؤال، ابتدا وضعیت کنونی امنیت غذایی در ایران بررسی می‌شود. سپس، ساختار و محتوای توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در ادامه، تأثیرات این توافق‌نامه‌ها بر شاخص‌های مختلف امنیت غذایی ایران، از جمله دسترسی به مواد غذایی، ثبات قیمت‌ها و تولید داخلی، ارزیابی می‌شود. اهمیت این پژوهش در آن است که می‌تواند به سیاست‌گذاران ایرانی در طراحی استراتژی‌های مؤثر برای بهبود امنیت غذایی در چارچوب روابط تجاری با اتحادیه اروپا کمک کند. همچنین، این مطالعه می‌تواند به درک بهتر پویایی‌های پیچیده بین تجارت بین‌الملل و امنیت غذایی در کشورهای در حال توسعه کمک کند.

پیشینه پژوهش

مطالعات متعددی به بررسی تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری بر امنیت غذایی پرداخته‌اند. پژوهشی در سال ۲۰۲۰ به بررسی تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی کشورهای آفریقایی پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که این توافق‌نامه‌ها می‌توانند از طریق افزایش واردات مواد غذایی ارزان، امنیت غذایی را در کوتاه مدت بهبود بخشند، اما در بلندمدت ممکن است به تضعیف تولید داخلی منجر شوند (Boysen et al., 2016).

مطالعه دیگری در سال ۲۰۲۱ تأثیر آزادسازی تجاری بر قیمت مواد غذایی و دسترسی به غذا در کشورهای در حال توسعه را مورد بررسی قرار داد. این پژوهش نشان داد که آزادسازی تجاری می‌تواند به کاهش قیمت مواد غذایی و بهبود دسترسی به غذا منجر شود، اما این اثرات در کشورهای مختلف متفاوت است (Théodore & WONRYA, 2023).

در سطح بین‌المللی، گزارش سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد در سال ۲۰۲۳ به بررسی تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری بر امنیت غذایی جهانی پرداخته است. این گزارش تأکید می‌کند که توافق‌نامه‌های تجاری می‌توانند به بهبود دسترسی به مواد غذایی کمک کنند، اما نیاز به سیاست‌های مکمل برای حمایت از تولیدکنندگان داخلی و گروه‌های آسیب‌پذیر وجود دارد (Organization, 2023).

محدودیت‌های پژوهش‌های پیشین و اهمیت این پژوهش

اگرچه مطالعات قبلی بینش‌های ارزشمندی در مورد ارتباط بین تجارت و امنیت غذایی ارائه داده‌اند، اما اکثر آنها به بررسی تأثیرات کلی آزادسازی تجاری پرداخته‌اند و کمتر به تأثیرات خاص توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر کشورهای ثالث توجه کرده‌اند. علاوه بر این، مطالعات محدودی به طور خاص بر امنیت غذایی ایران در بستر روابط تجاری بین‌المللی تمرکز کرده‌اند. این پژوهش با بررسی دقیق مکانیسم‌های تأثیرگذاری توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران و استفاده از چارچوب نظریه رژیم‌های بین‌المللی، به پر کردن این شکاف در ادبیات موجود کمک می‌کند و می‌تواند به ارائه راهکارهای عملی برای سیاست‌گذاران ایرانی منجر شود.

چارچوب نظری: نظریه رژیم‌های بین‌المللی

نظریه رژیم‌های بین‌المللی چارچوب مفیدی برای تحلیل تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران فراهم می‌کند. این نظریه بر نقش ساختارها، قواعد و هنجارهای بین‌المللی در شکل‌دهی به رفتار و تعاملات کشورها تأکید دارد (Krasner, 1982). رژیم‌های بین‌المللی به عنوان مجموعه‌ای از اصول، هنجارها، قواعد و رویه‌های تصمیم‌گیری تعریف می‌شوند که انتظارات بازیگران در یک حوزه خاص از روابط بین‌الملل را همگرا می‌کنند (Young, 1982).

در زمینه تجارت کشاورزی و امنیت غذایی، رژیم‌های بین‌المللی شامل قوانین سازمان تجارت جهانی، سیاست‌های مشترک کشاورزی اتحادیه اروپا و توافق‌نامه‌های دوجانبه و چندجانبه می‌شوند (Josling et al., 1996). این رژیم‌ها نقش مهمی در تعیین قواعد تجارت محصولات کشاورزی، تعرفه‌ها، یارانه‌ها و استانداردهای ایمنی غذایی ایفا می‌کنند.

نظریه رژیم‌های بین‌المللی به ما کمک می‌کند تا درک کنیم چگونه توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا می‌توانند بر امنیت غذایی ایران تأثیر بگذارند. این توافق‌نامه‌ها بخشی از رژیم تجارت جهانی هستند که قواعد و هنجارهای خاصی را برای تجارت محصولات کشاورزی و غذایی تعیین می‌کنند (Daugbjerg & Swinbank, 2009).

از منظر این نظریه، می‌توان تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری بر امنیت غذایی را در چند سطح بررسی کرد:

۱. تأثیر بر دسترسی به مواد غذایی: توافق‌نامه‌های تجاری می‌توانند با کاهش موانع تجاری، دسترسی به مواد غذایی را افزایش دهند (Clapp, 2017).

۲. تأثیر بر ثبات قیمت‌ها: رژیم‌های تجاری می‌توانند بر نوسانات قیمت مواد غذایی تأثیر بگذارند (Timmer, 2000).

۳. تأثیر بر تولید داخلی: قواعد تجاری می‌توانند انگیزه‌های تولیدکنندگان داخلی را تحت تأثیر قرار دهند (Swinen, 2018).

۴. تأثیر بر کیفیت و ایمنی مواد غذایی: استانداردهای تعیین شده در توافق‌نامه‌های تجاری می‌توانند بر کیفیت و ایمنی مواد غذایی تأثیر بگذارند (Josling et al., 1996).

در مورد ایران، استفاده از این چارچوب نظری به ما امکان می‌دهد تا تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا را بر ابعاد مختلف امنیت غذایی کشور بررسی کنیم. این شامل تحلیل تغییرات در الگوهای تجاری، قیمت‌های مواد غذایی، تولید داخلی و استانداردهای کیفی می‌شود (Biniaz & Mohamadi, 2018).

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از رویکرد کیفی-تحلیلی برای بررسی تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران استفاده می‌کند. روش‌شناسی تحقیق شامل تحلیل اسنادی، بررسی داده‌های ثانویه و تحلیل محتوای کیفی است.

تحلیل اسنادی شامل بررسی دقیق متن توافق نامه های تجاری اتحادیه اروپا، گزارش های سازمان های بین المللی مانند فائو و سازمان تجارت جهانی، و اسناد سیاستی مرتبط با امنیت غذایی ایران است. این روش امکان درک عمیق تر از ساختار و محتوای توافق نامه ها و سیاست های مرتبط را فراهم می کند (Koremenos et al., 2001).

داده های ثانویه از منابع معتبر مانند بانک جهانی، فائو و مرکز آمار ایران جمع آوری می شود. این داده ها شامل شاخص های امنیت غذایی، آمار تجارت محصولات کشاورزی و غذایی، و شاخص های اقتصادی مرتبط است. تحلیل این داده ها امکان ارزیابی روندهای کمی در امنیت غذایی و تجارت را فراهم می کند (Pinstrup-Andersen, 2009).

تحلیل محتوای کیفی بر روی مطالعات علمی منتشر شده در زمینه تأثیر توافق نامه های تجاری بر امنیت غذایی، با تمرکز خاص بر ایران و کشورهای در حال توسعه مشابه، انجام می شود. این روش امکان شناسایی الگوها، روندها و یافته های کلیدی در ادبیات موجود را فراهم می کند (Candel & Biesbroek, 2018).

برای اطمینان از اعتبار و پایایی یافته ها، از روش مثلث سازی داده ها استفاده می شود. این روش شامل مقایسه و تلفیق یافته های حاصل از منابع مختلف داده است تا تصویری جامع و قابل اعتماد از موضوع مورد مطالعه به دست آید (Zezza & Tasciotti, 2010).

محدودیت های این روش شناسی شامل دسترسی محدود به برخی داده های خاص ایران و عدم امکان انجام مطالعات میدانی گسترده است. با این حال، استفاده از منابع متنوع و معتبر داده و تحلیل های عمیق کیفی، امکان ارائه تصویری جامع از موضوع را فراهم می کند.

این رویکرد روش شناختی امکان بررسی دقیق و چند بعدی تأثیر توافق نامه های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران را در چارچوب نظریه رژیم های بین المللی فراهم می کند و می تواند به ارائه بینش های ارزشمندی برای سیاست گذاری در این حوزه منجر شود.

رژیم تجاری اتحادیه اروپا

اتحادیه اروپا به عنوان یکی از بزرگترین بازیگران تجارت جهانی، نقش مهمی در شکل دهی به رژیم های تجاری بین المللی ایفا می کند. رژیم تجاری اتحادیه اروپا بر پایه سیاست مشترک تجاری و سیاست مشترک کشاورزی استوار است که بر روابط تجاری این اتحادیه با کشورهای ثالث، از جمله ایران، تأثیر می گذارد (Daugbjerg & Swinbank, 2008).

سیاست مشترک کشاورزی اتحادیه اروپا (CAP) یکی از مهم ترین عناصر رژیم تجاری این اتحادیه است. این سیاست با هدف حمایت از کشاورزان اروپایی و تضمین امنیت غذایی در اتحادیه اروپا، بر تجارت محصولات کشاورزی و غذایی با کشورهای ثالث تأثیر قابل توجهی دارد (Roederer-Rynning, 2010). CAP از طریق مکانیسم هایی مانند تعرفه های گمرکی، یارانه های صادراتی و استانداردهای کیفی، بر جریان تجارت محصولات کشاورزی تأثیر می گذارد.

توافق نامه های تجاری اتحادیه اروپا با کشورهای ثالث، بخش مهمی از رژیم تجاری این اتحادیه را تشکیل می دهند. این توافق نامه ها طیف وسیعی از موضوعات از جمله کاهش تعرفه ها، حذف موانع غیر تعرفه ای، حمایت از مالکیت معنوی و استانداردهای زیست محیطی و کارگری را پوشش می دهند (Swinbank & Tanner, 1996). در زمینه محصولات کشاورزی و غذایی، این توافق نامه ها معمولاً شامل مقررات خاصی برای تجارت این محصولات هستند.

اتحادیه اروپا در سال های اخیر به سمت توافق نامه های تجاری جامع تر حرکت کرده است که فراتر از مسائل تعرفه ای، به موضوعاتی مانند استانداردهای بهداشتی و فیتوسانیتری، نشانه های جغرافیایی و توسعه پایدار می پردازند (Matthews, 2014). این رویکرد می تواند تأثیرات گسترده تری بر امنیت غذایی کشورهای طرف تجاری داشته باشد.

در رابطه با ایران، روابط تجاری با اتحادیه اروپا تحت تأثیر عوامل سیاسی و تحریم های بین المللی بوده است. با این حال، اتحادیه اروپا همچنان یکی از شرکای تجاری مهم ایران محسوب می شود (Khodabakhshi & Golestaninasab, 2021). توافق نامه های تجاری اتحادیه اروپا، حتی اگر مستقیماً با ایران منعقد نشده باشند، می توانند از طریق تأثیر بر بازارهای جهانی محصولات کشاورزی و غذایی، بر امنیت غذایی ایران تأثیر بگذارند.

تحلیل رژیم تجاری اتحادیه اروپا نشان می دهد که این رژیم پیچیده و چندلایه است و می تواند تأثیرات متنوعی بر امنیت غذایی کشورهای در حال توسعه مانند ایران داشته باشد. این تأثیرات می تواند شامل تغییر در الگوهای تجاری، تغییر در قیمت های جهانی مواد غذایی، و الزامات جدید برای استانداردهای کیفی و ایمنی غذایی باشد.

وضعیت امنیت غذایی ایران

ایران، به عنوان یکی از کشورهای در حال توسعه خاورمیانه، با چالش های متعددی در زمینه امنیت غذایی روبرو است. وضعیت امنیت غذایی در ایران تحت تأثیر عوامل متعددی از جمله شرایط اقلیمی، سیاست های داخلی، تحریم های بین المللی و روابط تجاری با سایر کشورها قرار دارد.

بر اساس مطالعات انجام شده، ایران در سال های اخیر پیشرفت هایی در زمینه بهبود امنیت غذایی داشته است. با این حال، چالش های قابل توجهی همچنان وجود دارد. بررسی ها نشان می دهد که حدود ۲۰ درصد از خانوارهای ایرانی با درجاتی از ناامنی غذایی مواجه هستند (Mohammadi Nasrabadi et al., 2014). این وضعیت در مناطق روستایی و در میان گروه های کم درآمد شدیدتر است.

یکی از شاخص های مهم در ارزیابی امنیت غذایی، دسترسی به مواد غذایی است. در ایران، علیرغم تلاش های دولت برای تثبیت قیمت ها، نوسانات قیمت مواد غذایی همچنان یک چالش محسوب می شود. این نوسانات می تواند تحت تأثیر عوامل داخلی مانند تورم و همچنین عوامل خارجی مانند تحریم ها و تغییرات در بازارهای جهانی قرار گیرد (Karami et al., 2012).

در زمینه تولید داخلی، ایران توانسته است در برخی محصولات کشاورزی به خودکفایی نسبی دست یابد. با این حال، کشور همچنان به واردات برخی محصولات اساسی مانند روغن های خوراکی و نهاده های دامی وابسته است. این

وابستگی، امنیت غذایی کشور را نسبت به نوسانات بازارهای جهانی و روابط تجاری با سایر کشورها آسیب‌پذیر می‌کند (Biniaz & Mohamadi, 2018).

کیفیت و ایمنی مواد غذایی نیز از دیگر ابعاد مهم امنیت غذایی است. در این زمینه، ایران با چالش‌هایی در زمینه استانداردسازی و کنترل کیفیت مواجه است. مطالعات نشان می‌دهد که مصرف برخی مواد غذایی مانند برنج سفید، که بخش مهمی از رژیم غذایی ایرانیان را تشکیل می‌دهد، می‌تواند با خطرات سلامتی همراه باشد (Khosravi-Boroujeni et al., 2013).

سیاست‌های دولت ایران در زمینه امنیت غذایی شامل یارانه‌های مواد غذایی، حمایت از تولیدکنندگان داخلی و تلاش برای افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی بوده است. با این حال، اصلاحات اخیر در نظام یارانه‌ها تأثیرات متفاوتی بر وضعیت امنیت غذایی خانوارها داشته است (Karami et al., 2012).

در مجموع، وضعیت امنیت غذایی در ایران پیچیده و چندبعدی است. در حالی که پیشرفت‌هایی در برخی زمینه‌ها حاصل شده، چالش‌های قابل توجهی همچنان وجود دارد. این وضعیت، اهمیت بررسی تأثیر عوامل خارجی مانند توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران را برجسته می‌کند.

تحلیل تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران

توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا، حتی اگر مستقیماً با ایران منعقد نشده باشند، می‌توانند تأثیرات قابل توجهی بر امنیت غذایی ایران داشته باشند. این تأثیرات از طریق مکانیسم‌های مختلفی اعمال می‌شوند که در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرند.

اول، این توافق‌نامه‌ها می‌توانند بر قیمت‌های جهانی مواد غذایی تأثیر بگذارند. اتحادیه اروپا به عنوان یکی از بزرگترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان محصولات کشاورزی، نقش مهمی در تعیین قیمت‌های جهانی دارد. توافق‌نامه‌های تجاری که منجر به افزایش صادرات محصولات کشاورزی اتحادیه اروپا می‌شوند، می‌توانند قیمت‌های جهانی را کاهش دهند. این امر می‌تواند دسترسی به مواد غذایی را برای مصرف‌کنندگان ایرانی بهبود بخشد، اما در عین حال می‌تواند تولیدکنندگان داخلی را تحت فشار قرار دهد (Clapp, 2017).

دوم، این توافق‌نامه‌ها می‌توانند الگوهای تجاری را تغییر دهند. برای مثال، اگر اتحادیه اروپا توافق‌نامه‌ای با یکی از شرکای تجاری مهم ایران منعقد کند، می‌تواند به تغییر مسیر تجارت منجر شود. این امر می‌تواند دسترسی ایران به برخی محصولات غذایی را تحت تأثیر قرار دهد (Khodabakhshi & Golestaninasab, 2021).

سوم، استانداردهای کیفی و ایمنی غذایی که در توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا گنجانده می‌شوند، می‌توانند به تدریج به استانداردهای جهانی تبدیل شوند. این امر می‌تواند بر توانایی ایران برای صادرات محصولات کشاورزی و همچنین بر کیفیت محصولات وارداتی تأثیر بگذارد (Matthews, 2014).

چهارم، توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا می‌توانند بر سیاست‌های داخلی ایران در زمینه کشاورزی و امنیت غذایی تأثیر بگذارند. برای مثال، اگر این توافق‌نامه‌ها منجر به افزایش رقابت در بازارهای جهانی شوند، ممکن است ایران نیز مجبور به اصلاح سیاست‌های حمایتی خود در بخش کشاورزی شود (Karami et al., 2012).

پنجم، تأثیر این توافق‌نامه‌ها بر اقتصاد کلان می‌تواند به طور غیرمستقیم بر امنیت غذایی تأثیر بگذارد. برای مثال، اگر این توافق‌نامه‌ها منجر به تغییر در قیمت‌های جهانی نفت شوند، می‌توانند بر درآمدهای ارزی ایران و در نتیجه بر توانایی کشور برای واردات مواد غذایی تأثیر بگذارند (Timmer, 2000).

با این حال، باید توجه داشت که تأثیر دقیق این توافق‌نامه‌ها بر امنیت غذایی ایران به عوامل متعددی از جمله محتوای دقیق توافق‌نامه‌ها، شرایط اقتصادی جهانی، و سیاست‌های داخلی ایران بستگی دارد. همچنین، توانایی ایران در سازگاری با تغییرات ناشی از این توافق‌نامه‌ها نیز نقش مهمی در تعیین تأثیر نهایی آنها بر امنیت غذایی کشور خواهد داشت.

نقش سازمان‌های بین‌المللی در تنظیم روابط تجاری و امنیت غذایی

سازمان‌های بین‌المللی نقش مهمی در شکل‌دهی به رژیم‌های تجاری و امنیت غذایی جهانی ایفا می‌کنند. در بررسی تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران، درک نقش این سازمان‌ها ضروری است.

سازمان تجارت جهانی (WTO) یکی از مهم‌ترین بازیگران در این زمینه است. اگرچه ایران هنوز عضو این سازمان نیست، اما قوانین و مقررات WTO بر روابط تجاری جهانی و به تبع آن بر ایران تأثیر می‌گذارد. توافق‌نامه کشاورزی WTO چارچوبی برای تجارت محصولات کشاورزی فراهم می‌کند که بر سیاست‌های تجاری اتحادیه اروپا و سایر کشورها تأثیر می‌گذارد (Josling et al., 1996). این توافق‌نامه بر موضوعاتی مانند دسترسی به بازار، حمایت‌های داخلی و یارانه‌های صادراتی تمرکز دارد که همگی بر امنیت غذایی تأثیرگذارند.

سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (FAO) نیز نقش مهمی در تعیین استانداردها و سیاست‌های مرتبط با امنیت غذایی دارد. FAO از طریق ارائه داده‌ها، تحلیل‌ها و توصیه‌های سیاستی، به کشورها در بهبود امنیت غذایی کمک می‌کند. گزارش‌های این سازمان در مورد وضعیت امنیت غذایی جهانی، از جمله در ایران، منبع مهمی برای سیاست‌گذاران و پژوهشگران است (Pinstrup-Andersen & Watson II, 2011).

کمیته امنیت غذایی جهانی (CFS) که توسط FAO، برنامه جهانی غذا (WFP) و صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی (IFAD) حمایت می‌شود، پلتفرمی برای هماهنگی سیاست‌های جهانی در زمینه امنیت غذایی فراهم می‌کند. توصیه‌های این کمیته می‌تواند بر نحوه طراحی و اجرای توافق‌نامه‌های تجاری تأثیر بگذارد (Margulis, 2013).

بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول (IMF) نیز از طریق سیاست‌های اقتصادی کلان و برنامه‌های توسعه، بر امنیت غذایی کشورها تأثیر می‌گذارند. سیاست‌های این نهادها در زمینه آزادسازی تجاری و اصلاحات ساختاری می‌تواند بر توانایی کشورها در تأمین امنیت غذایی تأثیر بگذارد (Conceição & Mendoza, 2009).

در سطح منطقه‌ای، سازمان‌هایی مانند سازمان همکاری اقتصادی (ECO) که ایران عضو آن است، می‌توانند نقش مهمی در هماهنگی سیاست‌های تجاری و کشاورزی ایفا کنند. این همکاری‌های منطقه‌ای می‌تواند به ایران کمک کند تا در مقابل تأثیرات منفی احتمالی توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا، راهکارهای جایگزین پیدا کند.

درک نقش این سازمان‌های بین‌المللی در شکل‌دهی به رژیم‌های تجاری و امنیت غذایی، برای تحلیل جامع تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران ضروری است. این سازمان‌ها نه تنها بر محتوای توافق‌نامه‌ها تأثیر می‌گذارند، بلکه چارچوبی برای تفسیر و اجرای آنها فراهم می‌کنند.

راهکارهای پیشنهادی برای بهبود امنیت غذایی ایران در چارچوب رژیم‌های تجاری موجود

با توجه به تأثیرات پیچیده توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران، راهکارهای متعددی برای بهبود وضعیت امنیت غذایی کشور در چارچوب رژیم‌های تجاری موجود قابل ارائه است:

۱. تقویت دیپلماسی تجاری: ایران می‌تواند با تقویت دیپلماسی تجاری خود، به دنبال ایجاد توافق‌نامه‌های دوجانبه یا چندجانبه با کشورهای مختلف باشد. این امر می‌تواند به متنوع‌سازی منابع واردات مواد غذایی و گسترش بازارهای صادراتی کمک کند (Paarlberg, 1997).

۲. بهبود زیرساخت‌های تولید و توزیع: سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های کشاورزی، انبارداری و حمل و نقل می‌تواند به افزایش تولید داخلی و کاهش ضایعات مواد غذایی کمک کند. این امر می‌تواند وابستگی به واردات را کاهش دهد (Rosegrant & Cline, 2003).

۳. ارتقای استانداردهای کیفی و ایمنی غذایی: همسو کردن استانداردهای داخلی با استانداردهای بین‌المللی می‌تواند به بهبود کیفیت محصولات داخلی و افزایش توان رقابتی در بازارهای جهانی کمک کند (Matthews, 2014).

۴. تقویت سیستم‌های اطلاعاتی و پیش‌بینی بازار: ایجاد سیستم‌های پیشرفته برای پیش‌بینی تغییرات در بازارهای جهانی مواد غذایی می‌تواند به سیاست‌گذاران در اتخاذ تصمیمات به‌موقع کمک کند (Headey & Fan, 2008).

۵. توسعه مکانیسم‌های حمایتی هدفمند: طراحی و اجرای برنامه‌های حمایتی هدفمند برای گروه‌های آسیب‌پذیر می‌تواند به کاهش اثرات منفی نوسانات قیمت مواد غذایی کمک کند (Karami et al., 2012).

۶. تشویق تحقیق و توسعه در بخش کشاورزی: سرمایه‌گذاری در تحقیقات کشاورزی و توسعه فناوری‌های نوین می‌تواند به افزایش بهره‌وری و مقاوم‌سازی بخش کشاورزی در برابر تغییرات اقلیمی کمک کند (Wheeler & Von Braun, 2013).

۷. تقویت همکاری‌های منطقه‌ای: گسترش همکاری با کشورهای همسایه و منطقه در زمینه تجارت مواد غذایی و تبادل فناوری می‌تواند به تقویت امنیت غذایی منطقه‌ای کمک کند (Candel & Biesbroek, 2018).

۸. بهبود مدیریت منابع آب: با توجه به محدودیت‌های آبی ایران، بهبود مدیریت منابع آب و استفاده از روش‌های آبیاری کارآمد می‌تواند به پایداری تولید کشاورزی کمک کند (Zezza & Tasciotti, 2010).

۹. توسعه بیمه‌های کشاورزی: گسترش سیستم‌های بیمه کشاورزی می‌تواند به کاهش ریسک تولیدکنندگان و افزایش ثبات در تولید مواد غذایی کمک کند (Anderson & Nelgen, 2012).

۱۰. تقویت مشارکت در سازمان‌های بین‌المللی: افزایش مشارکت فعال در سازمان‌های بین‌المللی مرتبط با تجارت و امنیت غذایی می‌تواند به بهبود موقعیت ایران در مذاکرات تجاری و دسترسی به منابع فنی و مالی کمک کند (Margulis, 2013).

اجرای این راهکارها می‌تواند به ایران کمک کند تا ضمن بهره‌مندی از مزایای تجارت بین‌الملل، آسیب‌پذیری خود را در برابر تغییرات ناشی از توافق‌نامه‌های تجاری کاهش دهد و امنیت غذایی پایدارتری را برای جمعیت خود تأمین کند.

نتیجه‌گیری

بررسی تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران، پیچیدگی‌ها و چالش‌های متعددی را آشکار می‌سازد. این مطالعه با استفاده از چارچوب نظری رژیم‌های بین‌المللی، نشان داد که این توافق‌نامه‌ها از طریق مکانیسم‌های مختلفی بر امنیت غذایی ایران تأثیر می‌گذارند. یافته‌های اصلی این پژوهش نشان می‌دهد که توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا می‌توانند هم فرصت‌ها و هم چالش‌هایی برای امنیت غذایی ایران ایجاد کنند. از یک سو، این توافق‌نامه‌ها می‌توانند به کاهش قیمت‌های جهانی برخی مواد غذایی و افزایش دسترسی به آنها منجر شوند (Clapp, 2017). از سوی دیگر، ممکن است فشار رقابتی بر تولیدکنندگان داخلی را افزایش دهند و پایداری تولید داخلی را به چالش بکشند (Khodabakhshi & Golestaninasab, 2021). نقش سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان تجارت جهانی و فائو در شکل‌دهی به رژیم‌های تجاری و امنیت غذایی بسیار مهم است. این سازمان‌ها نه تنها بر محتوای توافق‌نامه‌ها تأثیر می‌گذارند، بلکه چارچوبی برای تفسیر و اجرای آنها فراهم می‌کنند (Margulis, 2013). با توجه به وضعیت کنونی امنیت غذایی در ایران و چالش‌های موجود، اتخاذ رویکردی چندجانبه برای بهبود امنیت غذایی ضروری به نظر می‌رسد. این رویکرد باید شامل تقویت دیپلماسی تجاری، بهبود زیرساخت‌های تولید و توزیع، ارتقای استانداردهای کیفی و ایمنی غذایی، و توسعه مکانیسم‌های حمایتی هدفمند باشد (Matthews, 2014; Karami et al., 2012). پاسخ به پرسش اصلی تحقیق نشان می‌دهد که تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا بر امنیت غذایی ایران، مثبت یا منفی مطلق نیست، بلکه به عوامل متعددی از جمله محتوای دقیق توافق‌نامه‌ها، شرایط اقتصادی جهانی، و سیاست‌های داخلی ایران بستگی دارد. آنچه مهم است، توانایی ایران در سازگاری با تغییرات ناشی از این توافق‌نامه‌ها و بهره‌برداری از فرصت‌های ایجاد شده است. این مطالعه همچنین نشان داد که نظریه رژیم‌های بین‌المللی چارچوب مفیدی برای درک پویایی‌های پیچیده بین توافق‌نامه‌های تجاری و امنیت غذایی فراهم می‌کند. این چارچوب به ما امکان می‌دهد تا فراتر از روابط دوجانبه، تأثیر ساختارهای گسترده‌تر حاکم بر تجارت جهانی را بر امنیت غذایی کشورها درک کنیم (Hasenclever, 1997). برای مطالعات آینده، پیشنهاد می‌شود که تأثیر توافق‌نامه‌های تجاری بر بخش‌های خاص کشاورزی ایران مورد بررسی دقیق‌تر قرار گیرد. همچنین، مطالعه تطبیقی تأثیر این توافق‌نامه‌ها بر امنیت غذایی سایر کشورهای منطقه می‌تواند بینش‌های ارزشمندی فراهم کند. در نهایت، این پژوهش بر اهمیت اتخاذ رویکردی

جامع و چندبعدی در سیاست‌گذاری امنیت غذایی تأکید می‌کند. در دنیای به هم پیوسته امروز، امنیت غذایی یک کشور نمی‌تواند جدا از روندهای جهانی و رژیم‌های بین‌المللی حاکم بر تجارت مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- Wheeler, T., & Von Braun, J. (2013). Climate change impacts on global food security. *Science*, 341(6145), 508-513 .
- Matthews, A. (2014). Trade rules, food security and the multilateral trade negotiations. *European Review of Agricultural Economics*, 41(3), 5 . ۱۱-۵۳۵
- Biniaz, A., & Mohamadi, H. (2018). The effect of agriculture trade openness on food security in Iran (ARDL Approach). *Agricultural Economics Research*, 10(38), 81-104 .
- Hasenclever, A. (1997). *Theories of International Regimes*. Cambridge University Press .
- Daugbjerg, C., & Swinbank, A. (2009). *Ideas, institutions, and trade: The WTO and the curious role of EU farm policy in trade liberalization*. Oxford University Press, USA .
- Boysen, O., Jensen, H. G., & Matthews, A. (2016). Impact of EU agricultural policy on developing countries: A Uganda case study. *The Journal of International Trade & Economic Development*, 25(3), 377-402 .
- Théodore, G. K., & WONRYA, K. O. (2023). New evidence in the relationship between trade openness and food security in Sub-Saharan Africa .
- Organization, W. H. (2023). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2023: Urbanization, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural–urban continuum* (Vol. 2023). Food & Agriculture Org .
- Krasner, S. D. (۱۹۸۲). Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables. *International organization*, 36(2), 185-205 .
- Young, O. R. (1982). Regime dynamics: the rise and fall of international regimes. *International organization*, 36(2), 277-297 .
- Josling, T., Tangermann, S., & Warley, K. (1996). *Agriculture in the GATT*. Springer .
- Clapp, J. (2017). Food self-sufficiency: Making sense of it, and when it makes sense. *Food policy*, 66, 88-96 .
- Timmer, C. P. (2000). The macro dimensions of food security: economic growth, equitable distribution, and food price stability. *Food policy*, 25(3), 283-295 .
- Swinen, J. (2018). The political economy of agricultural and food policies. In *The Routledge Handbook of Agricultural Economics* (pp. 381-398). Routledge .
- Koremenos, B., Lipson, C., & Snidal, D. (2001). The rational design of international institutions. *International organization*, 55(4), 761-799 .
- Pinstrup-Andersen, P. (2009). Food security: definition and measurement. *Food security*, 1, 5-7 .
- Candel, J. J., & Biesbroek, R. (2018). Policy integration in the EU governance of global food security. *Food security*, 10, 195-209 .
- Zeza, A., & Tasciotti, L. (2010). Urban agriculture, poverty, and food security: Empirical evidence from a sample of developing countries. *Food policy*, 35(4), 265-273 .
- Daugbjerg, C., & Swinbank, A. (2008). Curbing agricultural exceptionalism: the EU's response to external challenge. *World Economy*, 31(5), 631-652 .
- Roederer-Rynning, C. (2010). The common agricultural policy. *Policy-making in the European Union*, 181-205 .
- Swinbank, A., & Tanner, C. (1996). *Farm policy and trade conflict: the Uruguay Round and CAP reform*. University of Michigan Press .
- Khodabakhshi, A., & Golestaninasab, R. (2021). Impact of the Trade Openness on Food Security in Oil-Based Economies (OPEC Countries). *Iranian Journal of Agricultural Economics & Development Research (IJAEDR)*, 52 .(۳)

- Mohammadi Nasrabadi, F., Omidvar, N., Khoshfetrat, M., & Kolahtdooz, F. (2014). Household food insecurity in the Islamic Republic of Iran: a systematic review and meta-analysis. *EMHJ- Eastern mediterranean health journal*, 20(11), 698-706 .
- Karami, A., Esmaeili, A., & Najafi, B. (2012). Assessing effects of alternative food subsidy reform in Iran. *Journal of Policy Modeling*, 34 .۷۸۸-۷۹۹ ,(۵)
- Khosravi-Boroujeni, H., Sarrafzadegan, N., Mohammadifard, N., Sajjadi, F., Maghroun, M., Asgari, S., Rafieian-Kopaei, M., & Azadbakht, L. (2013). White rice consumption and CVD risk factors among Iranian population. *Journal of health, population, and nutrition*, 31(2), 252 .
- Pinstrup-Andersen, P., & Watson II, D. D. (2011). *Food policy for developing countries: The role of government in global, national, and local food systems*. Cornell University Press .
- Margulis, M. E. (2013). The regime complex for food security: Implications for the global hunger challenge. *Global Governance*, 19, 53 .
- Conceição, P., & Mendoza, R. U. (2009). Anatomy of the global food crisis. *Third world quarterly*, 30(6), 1159-1182 .
- Paarlberg, R. (1997). Agricultural policy reform and the Uruguay Round: Synergistic linkage in a two-level game? *International organization*, 51(3), 413-444 .
- Rosegrant, M. W., & Cline, S. A. (2003). Global food security: challenges and policies. *Science*, 302(5652), 1917-1919 .
- Headey, D., & Fan ,S. (2008). Anatomy of a crisis: the causes and consequences of surging food prices. *Agricultural economics*, 39, 375-391 .
- Anderson, K., & Nelgen, S. (2012). Trade barrier volatility and agricultural price stabilization. *World Development*, 40(1), 36-48 .